

УДК 94:[323.2-057.34:329.15]:316.653(477)“197/198”

Юлія Шелеп

ПАРТІЙНИЙ ПРАЦІВНИК У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ 1970 – ПОЧАТКУ 1980-Х РОКІВ: СВІТОГЛЯД, ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ТА ОБРАЗ У ГРОМАДСЬКІЙ ДУМЦІ

У статті реконструйовано повсякденне життя партійно-радянської номенклатури в УРСР у 1970-х – на початку 1980-х рр. на основі матеріалів аналізу Державного архіву Львівської області, інтерв'ю, спогадів, преси та художньої літератури. Проаналізовано особливості ділового та морально-етичного образу представника партійної еліти. Поєднання професійних та управлінських функцій з історією повсякдення дозволило реконструювати цілісний образ партійного функціонера. Особлива увага надається методам порівняння, співставлення та узагальнення для визначення місця партійної номенклатури в суспільно-політичному житті СРСР, встановлено її вплив на суспільство, простежено процес формування світоглядних цінностей та їх співвідношення з життєвими реаліями.

Ключові слова: партійно-державна номенклатура, номенклатурний апарат, населення УРСР, партійний актив, самореалізація.

Спроба співвідношення ціннісних орієнтирів і моделі поведінки партійного функціонера з проблемами, яке ставило перед кожним із них звичайне людське життя, щоденне оточення, відкриває цікаву дослідницьку перспективу, змушує шукати відповідь на питання, як почувала себе людина на управлінській посаді, яким чином поєднувала ідеї “комуністичного раю” з тим, що відбувалося на практиці, як вибудовувала власну ієрархію життєвих і світоглядних цінностей.

У цьому дослідженні партійна номенклатура вивчається з залученням інструментарію соціальної історії. Такий підхід дозволяє виокремити соціокультурний тип радянського чиновника – представника своєрідного “аристократичного класу” періоду соціалістичної модернізації.

Мета цієї статті – дослідити партійно-адміністративну номенклатуру в радянській Україні 1970 – початку 1980-х років у контексті тогочасних політичних процесів.

Завданням статті – з'ясувати її специфіку як окремої соціально-професійної групи, встановити вплив на суспільство, простежити формування світоглядних цінностей та їх співвідношення з життєвими реаліями; на прикладі вибраної групи партійних працівників провести просопографічний аналіз.

Об'єктом вивчення стала щоденна громадсько-політична і службова діяльність та організація всього комплексу життя партійного працівника.

Основою джерельної бази роботи є архівні документи, що зберігаються у Державному архіві Львівської області [1–11]. Тут, зокрема, містяться документи Львівського обкому та міськкому партії, а також Львівського облвиконкому. Найбільш інформативними виявилися матеріали, зосереджені у фонді Львівського обкому Комуністичної партії України (КПУ) (фонд 3). До них відносяться стенограми обласних партконференцій, протоколи пленумів обкому, статистичні звіти складу керівних кадрів області, контрольні списки номенклатурних працівників, звіти і листування з вищими органами влади.

Серед опрацьованих джерел значний масив становлять матеріали діловодства Львівського обкому та міськкому КПУ. До цього комплексу належать внутрішньо-розпорядчі, організаційно-розпорядчі та обліково-контрольні документи. Найчисленнішою серед них категорією є листи про зловживання службовими обов'язками і порушення “соціалістичної законності” серед партійних чиновників. Окрім того, у фондах Державного архіву Львівської обл. містяться біографічні дані про окремих представників номенклатурної еліти, депутатів, які балотувалися до Верховної Ради УРСР та місцевих рад. Ці джерела дозволяють сформувати загальну картину функціонування регіонального керівництва УРСР.

Важливою складовою джерельної бази дослідження є матеріали усної історії [12–46], які дозволяють подивитися на проблему з точки зору тодішньої людини, допомагають зрозуміти, як вона сприймала ті чи інші події. Методологічною основою для їх опрацювання стали рекомендації з питань вивчення минулого засобами усної історії [72] та праці Г. Боднар [55]. Для інтерв'ювання було розроблено спеціальні програми, що містили по декілька блоків питань. Вибірка респондентів проводилася за двома програмами інтерв'ю: перша з них – це опитування осіб, що мали безпосередній зв'язок із партією, були її членами, працювали на партійних посадах. Питальник для цієї групи респондентів складався з урахуванням специфіки партійної роботи. Розпочинався він із загального запитання: “Представтесь, будь-ласка, для інтерв'ю. Що Ви можете розповісти про свою

партійну діяльність?" Отриманий за цією програмою матеріал переважно зводився до оповіді про партійну кар'єру певної особи.

Окрему групу респондентів склали пересічні громадяни, що у досліджуваний період проживали на території УРСР та могли свідомо сприймати події навколо них. Питання для цієї групи починалися із загального побажання, наприклад: "Що Ви можете розповісти про партійно-радянську номенклатуру УРСР 1970–1980-х років?" Запитання цієї програми скеровувалися на виявлення того, як конструювався образ партійного керівника в суспільстві.

Програма інтерв'ю будувалася за принципом заохочення оповідача до вільної розповіді. Ставилося загальне питання, щоб респондент сам планував хід оповіді, пригадував цікаві моменти у такій послідовності, у якій вони йому здавалися найважливішими. Якщо у певний момент виникали труднощі з викладом матеріалу з боку оповідача, інтерв'юер ставив навідні запитання, запитання-уточнення, конкретизував розповідь оповідача. Такі питання допомагали респонденту пригадувати нові відомості, що уточнювало й розширювало тематику інтерв'ю.

Питальник для інтерв'ю складався з таких блоків: шлях до компартійної посади (дозволяв зрозуміти наскільки важливим було для партійного функціонера отримання вищої освіти, доступність вищої освіти, "перспективи" партійної діяльності, заохочення для вступу в управлінську верхівку), професійна зайнятість партійного працівника (розкривала проблеми розподілу службових обов'язків, розвиток номенклатурної кар'єри, відносини серед партійних функціонерів, "відданість" ідеалам компартії та роль у цих процесах КПРС), взаємини між компартійними лідерами (особливості побудови товариських стосунків та підпорядкування, поява явища "доносів", проблеми самореалізації та "схема виживання" за радянським зразком), приватне життя номенклатурника (особливості відпочинку, турботи буденного життя, товариське спілкування, святкування) та конструювання образу партійного функціонера (переваги й недоліки способу життя партійних чиновників, ідеал партійного керівника, шкала його цінностей, схема життя за загальним зразком).

Самостійною групою джерел є твори художньої літератури, добірка яких здійснювалася на власний розсуд автора. На перший план виходять: роман П. Загребельного "Розгін", роман Д. Граніна "Картина", О. Гончара "Собор", М. Петренка "Лицарі пера і чарки", В. Барки "Жовтий князь" і сатиричні вірші Б. Олійника.

Найповнішим дослідженням про партійно-державну номенклатуру СРСР досі залишається монографія М. Восленського [57]. Увага української історіографії зосереджена на вивченні правлячої верхівки УРСР; історія КПУ розглядається у контексті історії СРСР [53; 56; 58; 60]. Низка істориків (Т. Коржихина, Ю. Фігатнер, В. Пашин, Р. Пихоя, Ю. Свідіренко) визначають керівну верхівку УРСР як номенклатурну групу, яка виступала у той час основним користувачем влади на правах довірених осіб з державно-партійного центру [63; 75; 76].

Персоніфікований і системний підхід до вивчення номенклатури партійно-радянських органів влади застосований у роботах В. Лозицького [68], Н. Лаас [66], А. Вишинського [56], В. Мохова [71]. Розпад СРСР спричинив науковий інтерес західних учених, які фіксують увагу на всесоюзному керівництві, не залучаючи до дослідження матеріали усної історії [85–86].

Досліджуваний період характеризувався намаганням сформулювати "новий тип суспільства", становленням "розвинутого соціалізму", що й визначало ідеологію розвитку. Ці зміни також вплинули на формування і діяльність партійного апарату, у якій з'являлися нові правила внутрішньопартійного життя, рішення, інша тактика дій, урізноманітнення роботи з кадрами. Було внесено корективи в діяльність партійних осередків, розгалужено систему партійних структур, змінено сфери впливу та підпорядкування, створено нові підрозділи і міністерства, які наділено уточненими правами й обов'язками.

Упродовж досліджуваного періоду загальна кількість членів КПУ у Львівській області зросла з 83010 до 129613 осіб. Львівський обком КПУ на 1970 р. мав широко розвинену мережу, включав знану кількість членів та відзначався впорядкованою організацією. Щодо соціального складу членів Львівської обласної партійної організації на 1 січня 1970 р. маємо наступну інформацію: робітники – 21,1 %, селяни – 49,9 %, службовці – 27 %, інші – 1 %, не встановлено – 1,5 %; станом на 1980 р.: робітники – 27,4 %, селяни – 36,8 %, службовці – 33 %, інші – 0,4 %, не встановлено – 2,4 % [2, арк. 53].

Зауважимо, що система радянського керівництва передбачала керівну роль КПРС, проте партійні чиновники ЦК КПУ, обкомів, райкомів та інших партійних структур теж мали значні повноваження і здійснювали реальне керівництво на державному рівні. Основним завданням обкому, міськкомів та райкомів партії вважалося "правильне" виховання громадян у дусі суворой державної дисципліни та відповідальності за доручену справу, недопусканні підміни та дріб'язкової опіки у вирішенні поточних питань [3, арк. 6].

Водночас робота обкому передбачала визначення основних напрямів виробничо-фінансової діяльності, створення умов для повного використання резервів і можливостей усіх галузей сільського господарства, підвищення вимогливості до кадрів [1, арк. 83].

У партійних організаціях створювалися спеціальні партійні групи, діяльність яких в основному була спрямована на роботу з населенням для підвищення політичної та трудової активності, розгортання руху за вдосконалення виробництва, зниження затрат та підвищення продуктивності праці [1, арк. 83]. У центрі уваги міськомів та райкомів знаходилась ідейно-політична робота з різними категоріями населення [7, арк. 31–34], його інтернаціональне та патріотичне виховання [6, арк. 16].

Формування ідеології партійного виховання належало до основних проблемних моментів у діяльності партії, тому партійне керівництво звертало на це питання значну увагу. Задля побудови єдиної лінії добору й використання кадрів вище партійне керівництво сформувало певні правила і вимоги для членів і кандидатів у члени партії. Поряд із цими правилами формувалася чітка ідеологічна лінія, скерована на "виховання" партійців за певними приписами, у рамках суворої дисципліни та контролю. Ідейні настанови, які сприйняло вище партійне керівництво, були закладені ще поколінням В. Леніна, проте кожен генеральний секретар партії намагався доповнити їх своїми ідеями.

Ідейна система, у рамках якої мали формуватися та діяти партійні працівники, передбачала сувору регламентацію не лише суспільних, світоглядних, а й моральних норм. Ці норми у цілісному вигляді кодифіковано у "Моральному кодексі будівника комунізму". Його положення передбачали: любов до Батьківщини, працю на благо суспільства, суспільну свідомість, чесність, правдивість у роботі, колективну взаємодопомогу, гуманне ставлення до інших та взаємоповагу. Поряд із загальнолюдськими цінностями, Кодекс містив у собі наголос на малозначущості людської індивідуальності. Відтак на практиці в суспільстві формувалася подвійна мораль: партійні працівники не вірили в будівництво комуністичного раю та суспільства загальної справедливості, натомість знали й розуміли, на які компроміси з власною совістю доводиться йти для успішного просування шляхами партійної кар'єри.

При підготовці партійних кадрів особливе значення надавали: "правильним" анкетним даним, членству в партії та партійному стажу, рівню освіти й досвіду роботи; "стажуванню", тобто пробній роботі в партії; вмінню працювати в колективі, сприймати ідеї та настанови партії; врешті – здатності підпорядковуватися наказам і партійній дисципліні. Пристосування ідейних засад до життєвих реалій зачепило фактично кожного члена партії, кожен партійний діяч, навіть найнижчого рівня, мусив чимось жертвувати заради влади, яку отримував. З цього приводу О. Сергієнко згадував: "... влада була джерелом сили, ти знав і розумів, що можеш багато і багато від тебе залежить [...] це навіть було приємне відчуття, влада, проте, заглиблюючись у ту систему [роботу партії – Ю. Ш.], ти часто губишся, ідучи вперед, ти повертаєшся назад і свідомо розумієш свої помилки, проте вгодити всім неможливо, однак все закінчується, вичерпується і влада, тоді ти стаєш залежним від іншого молодого партійного працівника, він фактично вирішує твою долю, хоча досвіду то більше в тебе" [35].

Перевагу при залученні до партійної роботи надавали молодим людям, які могли і самі працювати, і допомагати старшим керівникам, що навіть було вигідно. Елементом розвитку для молоді ставали партійні доручення, які сприяли активності й дозволяли виявити особисті якості, продемонструвати власну унікальність при вирішенні поставленої проблеми й досягненні максимального результату [69, с. 27]. Особливу цінність для партії становила особа, що мала робітниче походження, досить молодого віку, вміло сприймала ідейні мотиви та настанови партії, виявляла зацікавлення цими ідеями. Водночас ставилися вимоги до роботи в колективі, вміння або бути лідером, або підпорядковуватися керівникові. Так у кандидатів формувалися навички "виживання" та лідерські здібності, а водночас уміння працювати колективно. Важливим моментом у творенні партійної кар'єри було переймання досвіду у старших працівників, а також утвердження принципу, що не можна зупинятися на досягнутому, потрібно весь час "вчитися" [80, с. 76–77].

Говорячи про базові цінності та ідеали, що ставилися перед майбутніми партійними працівниками, необхідно враховувати той факт, що основна частина тогочасного "партійного активу" складалася з осіб, вихованих на "сталінських ідеях". Їх світогляд формувався у 20–30-х рр. ХХ ст., коли вони стали свідками масових репресій і соціальних потрясінь, що не могло не вплинути на їхні погляди. Саме тому ця номенклатура шукала осіб, що найбільше відповідали її корпоративній етиці, тобто чемно підкорялися, бездумно виконували накази й були дисциплінованими [63, с. 33–34].

Нерідко реалізувати себе в партійній кар'єрі могли насамперед ті, хто не лише засвоїв "апаратні правила", а й навчився застосовувати їх на практиці та навіть знаходив у них певні

позитиви. Ще одна особливість у роботі з молоддю полягала у фактичному її "заялюванні": секретар парторганізації створював спеціальну книжку на кожного майбутнього члена партії, куди вносив замітки про формування політичної культури, виконання громадських доручень, навчання і самовдосконалення, самовиховання. Саме на підставі цих записів часто робили висновок про цінність особи для партії [50, с. 6].

Аналізуючи діяльність партійних працівників, зокрема її щоденну рутину, потрібно зауважити, що багато залежало від особистих якостей керівника, принципів, які він особисто закладав у підбір кадрів. Про позитивні риси деяких партійних керівників пам'ятають і до сьогодні. Відсутність досвіду партійної роботи не була перешкодою для праці в партійних органах. Чимало партпрацівників відзначали, що передумовою успіху була відданість роботі, а все інше можна було надолужити. Наприклад, О. Сергієнко згадував, що за час партійної роботи він навчився працювати з документами, більш масштабно та логічно мислити, стисло і дохідливо викладати думки та ідеї на папері [78, с. 101–102]. За його ж визнанням, у Львівському обкомі панувала чітка дисципліна, висока організованість та безумовне виконання доручень керівників. Тогочасний перший секретар Львівського обкому партії В. Куцевол, згідно з визначенням респондента, був інтелігентною, мудрою та ввічливою людиною і вимагав таких якостей від своїх підлеглих; прискіпливо ставився до кожного, навіть найдрібнішого завдання [35].

Високі вимоги до майбутніх партійних працівників дозволяли припустити, що ними ставали особи досвідчені, дисципліновані, виховані на моральних та ідейних нормах, як загальнолюдських, так і партійних. Обіймаючи посаду, партпрацівник бачив себе вірним "служителем народу", будував плани на майбутнє, шукав способи реалізації своїх ідей. Однак поступово, набувши першого досвіду, чимало осіб обмежували професійну діяльність беземоційним виконанням вказівок, розгублюючи "високі" ідеї, часто переступаючи через них, вони приривчалися вважати їх уже не такими й важливими.

Поряд із еволюцією ідейних засад партійно-державного номенклатурника змінювався і його соціально-професійний портрет. Номенклатурник 70–80-х рр. XX ст. мав бути відносно молодого середньостатистичного віку, вищу базову та вищу партійну освіту [65, с. 382]. Чимало осіб вступали у партію заради кар'єрного росту, якого можна було досягнути лише перебуваючи в її лавах. Деякі з них мріяли, що саме вони зможуть досягти кращого, змінити та виправити недоліки партійної системи, не бажаючи відразу визнати, що сама система не дасть того зробити: "... вона затягує, раз помиляєшся потім другий, третій, і ти звикаєш до того [...] спершу ти обманюєш "задля доброго діла", однак потім це стає звичкою, і ти розумієш, що простіше зробити чи сказати щось неправильне, не завдавати собі лишнього клопоту, а кому потрібна та правда, кому від того легше, ти ж і неправдою нікому не нашкодиш, а правда може негативно вплинути на власну оцінку?" [31].

За подібною схемою діяли і партпрацівники: їх благі наміри губились у павутині партійних справ і набирали зовсім іншого вигляду, ніж у планах, які вони будували при вступі в партію.

Робота у партійних органах ставала іспитом на лояльність до режиму. Оскільки постійно відбувалися певні, умовної вартості перевірки, які повинні були дати відповідь на питання чи відповідає партійний працівник певним вимогам, щоб "вижити", потрібно було вивчити "правила гри", переконати інших у правильності свого ідейного спрямування та ефективності роботи. Пристосовування до керівництва нерідко зводилося до простого правила "нове керівництво – нові ідеї" [84, с. 45–48]. Не останню роль відіграло дотримання деяких неписаних правил, наприклад "не висовуватись", "я начальник – ти дурень, ти начальник – я дурень" [61, с. 440–441].

Не лише пристосовування було повсякденним явищем. Вимоги до партійних працівників теж нерідко ставилися риторично. У партію часто приймали не найбільш "достойних", а тих, до кого не було очевидних претензій. Наприклад, для працівника достатньо було не прогулювати роботу, виконувати завдання, не мати зауважень та доган. Відповідно політичні й ділові якості відходили на другий план. Від члена партії вимагалось насамперед "підтримувати та виконувати" [47, с. 15]. Відбір у партійні лави, коли за основу брали лише анкетні дані, став основним показником закритого типу формування партійної еліти.

При висуненні на елітні партійно-державні посади перевагу мали "свої" люди, які демонстрували відданість певній групі, клану, лідеру. Натомість аж ніяк не говорилося про готовність "служити народу чи державі" [79, с. 71]. Жорстка система, що була наслідком взаємодії впливів і підпорядкувань, сприяла конкуренції між "своїми" та врешті призвела до неузгодженості в діях, несумісності поглядів і навіть певного хаосу, що й стало однією з причин розпаду партії. Життя демонструвало невинуватість підходу, за яким добір партійних керівників проводився передусім за анкетними даними. Часто вони не вміли правильно організувати роботу, не рахувалися з працівниками, не хотіли слухати зауважень і критики, виявлялися недостатньо компетентними, допускали очевидні прорахунки [81, с. 35].

Водночас такі уроки вплинули й на еволюцію партійно-політичного досвіду, зумовили формування своєрідного "системного ефекту", тобто – колективного "імунітету" до реформ. Партійні працівники набули колективного досвіду конформізму, формалізму а також навчились імітувати активність і бурхливу діяльність, насправді не роблячи нічого, що б мало якесь практичне значення. Однак, не можна стверджувати, що всі без винятку представники партійної номенклатури пройшли через нівелювання морально-етичних цінностей. Серед них траплялися й такі, хто не зміг пристосуватися до системи, надавши перевагу чистій совісті [35; 38; 44]. Проте їм, здебільшого, доводилося відмовлятися від партійної кар'єри та переходити на рядову роботу, нерідко для виходу із системи / звільнення з партійної роботи також доводилося задіювати зв'язки [24; 29].

У партійних відносинах були свої "правила гри", система паролів і кодувань для розпізнавання "своїх". Хоча ці правила ніде не були прописані і для сторонніх часто виглядали смішними, однак вони здавалися доступними, прозорими і зрозумілими для "своїх" [64, с. 36]. Тому досить складно вивчити всі неформальні практики в номенклатурному середовищі та об'єктивно розкрити всю тіньову діяльність номенклатури, адже інформація з досліджуваної проблеми завжди належатиме певній групі партійних функціонерів.

Усередині партійної номенклатури в основному все будувалося на неформальних відносинах. Ієрархія впливів завжди спиралася на авторитет однієї особи, що змушувала інших виконувати саме її завдання. Просування партійних працівників по кар'єрних сходинках завжди прямо залежало від досягнення певного кар'єрного рівня "патрона". Кар'єрні відносини формувалися за схемою "виконання – винагорода". Своєрідна подяка чи "винагорода" за певні заслуги чи навіть послуги "патрону" в основному надавалась у вигляді підвищення на посаді, чи преміювання [60, с. 7].

Своєрідними були наслідки для партійного працівника за невиконання вимог керівника. У практиці партійного керівництва відомі так звані "зобов'язуючі" відносини. До партійного працівника не застосовувалися відповідні функції стягнення, покарання чи догани. Такий працівник залишався "винним" керівнику і повинен був чимось відплатити за таке ставлення, відтак ставав фактично "залежним" від свого патрона [74, с. 9–10]. Так розвивалася система відносин: "невиконання – покривання – залежність". Часто дії партійних керівників важко пояснити очевидними мотивами. Однак є багато фактів, коли партійні працівники, що скомпрометували себе, не покинули лави партії, а лише переміщувалися на керівні посади нижчого рівня. Також часто приховувалися справжні мотиви звільнення партійних працівників, а вказувалося, що вони звільнились у "зв'язку із переміщенням на іншу роботу" або "згідно з поданою заявою" [5, арк. 23–33].

Вищі керівники зобов'язувалися самі покарати підлеглих за "неправильні дії", а фактично знімали з них відповідальність. Це доводить факт їх зацікавлення у збереженні на посадах "своїх" людей, що одночасно гарантувало їм власне становище [11, арк. 23]. Переходячи на іншу посаду, партійний керівник намагався забрати з собою "своїх", адже на новому місці йому особливо була необхідна підтримка.

Повсякденне життя партійного керівника вимагало значної самовіддачі й насамперед тривалого перебування на роботі. Часто сім'ї та найближчому оточенню залишалося зовсім небагато часу. Такий стан певною мірою компенсувала система пільг і привілеїв. Багато хто твердить, що вони були значними, інші ж, це заперечують.

На основі співставлення та аналізу спробуємо порівняти матеріальне й соціальне становище партійної еліти та громадян УРСР. Розпочнемо із заробітної плати, що для більшості громадян становить основу сімейного бюджету. Першим чинником, який дозволяв партпрацівникам дозволяти собі таку велику кількість пільг та привілеїв, було їхнє досить високе матеріальне забезпечення. Для прикладу, очільник обласної парторганізації – перший секретар обкому отримував 600 карбованців (крб.) на місяць, другий секретар – 500, секретарі – 480, завідувач сектором – 270, інструктор – 250 [62, с. 112]. Такі заробітні плати вдвічі або й більше відрізнялися від заробітних плат працівників промисловості та сільського господарства. Середньомісячна зарплата робітників і службовців Львівської області на початок 1990-х років становила 193, 1 крб., колгоспників – 148, 3 крб. [48, с. 4–6] Цих грошових прибутків вистачало для забезпечення проживання, однак не для нагромадження коштів [18; 19; 25; 34; 83].

Звичайний робітник чи службовець УРСР в середньому отримував 270 крб. в місяць [15; 16; 42; 83], поряд із цим, наприклад, зарплата завідувача сектором ЦК становила 700 крб. Відпустка у ЦК тривала 30 днів з доданням часу на дорогу, а відпустка для робітника становила – 12–18 днів щорічно. Йдучи у відпустку, партійний працівник отримував не лише дванадцятую, й так звану "тринадцятую" зарплатню, що формально призначалася "на лікування". Окрім того, партійні органи дуже часто видавали постанови про скерування своїх працівників на лікування [4, арк. 245; 8, арк. 340; 10, арк. 78]. Партійним чиновникам надавалась безкоштовна місячна путівка у санаторій

ЦК партії чи Ради Міністрів, тобто фактично відпочинок і лікування їм нічого не коштували. Така ж путівка надавалася й дружинам партійних чиновників зі значною знижкою, а діти у цей час відправлялися у дитячі відпочинкові табори. Якщо додати до середньої місячної зарплатні ще суму тринадцятої, отримуємо 827 крб. на місяць [57, с. 274]. Також партійні працівники отримували так звану "допомогу". Наприклад, лише Львівський обкомом КПУ упродовж 1970–1972 рр. видав 1236 постанов про надання такої допомоги [9, арк. 3–8].

Партпрацівники могли дозволити собі спеціальні зони відпочинку. Так, створювалися курорти, санаторії, у яких партпрацівник міг відпочити, не витративши жодної копійки. Для прикладу, у Львівській області одна з таких зон була побудована неподалік м. Яніва. База почала працювати у 1978 р. Збудували її дуже швидко, менш, ніж за два роки, а керівником проекту був майбутній архітектор Львова В. Каменщик. Директор бази, Є. Корніцький, розповідав, що об'єкт був поділений на ділянки, кожна з яких закріпили за якимось "начальником" [52, с. 12]. Побудовано було три корпуси. Перший призначався для першого секретаря Львівського обкому партії В. Добрика, у другому корпусі розташовувалися 17 номерів, закріплених за другим секретарем обкому В. Святоцьким, головою міськвиконкому В. Секретарюком, начальником обласного управління КДБ, обласного управління міліції, заступником голови облвиконкому та секретарем облвиконкому. Третій, останній, корпус займав голова облвиконкому Т. Телішевський. До бази був підведений газ, пробурена свердловина для постачання питної води. Був побудований каналізаційний колектор і локальні очисні споруди. Встановлене центральне опалення, проведений телефонний зв'язок. Свого часу на базі було 30 прямих, львівських, телефонних номерів [51, с. 58–69]. Після завершення будівництва базу, площею 7 га, обнесли огорожею та виставили міліцейську охорону. Згідно з документами, база називалася "Будинок відпочинку львівського облвиконкому "Янів", а на в'їзді висіла табличка "Рыбное хозяйство. Вход и въезд запрещен" [49, с. 79]. Партійці не любили публічності.

Поставимо питання, що очікували звичайні люди від чиновників, які фактично "керували" їх життям? Згідно з твердженням О. Луцького, партійна номенклатура – це суспільна верства, яка займає певні посади в державі, так зване начальство, зовнішнім уособленням якої були темний костюм, світла сорочка, краватка, машина, папка. Це достатньо респектабельні чиновники, які мали величезні повноваження. Люди, які мали важливу суспільну місію, проте вони далеко не є ідеальними. Вони проходять певний відбір, займаючи посаду і потім йдуть проти суспільної моралі [26].

До партійних працівників звичайні громадяни висували такі вимоги: вірність справі, працелюбність, чесність, порядність, уважність у роботі, знання справи, турбота про людей [14; 23; 25]. Водночас люди звертали увагу і на моральні якості партійного керівника, серед яких цінними вважалися чесність, порядність, справедливість, скромність, комунікабельність, простота, вміння встановлювати контакт з людьми і працювати з ними, а також особиста порядність [17; 30; 38].

Звичайні громадяни відчували "різницю статусу" між простою людиною і партійним керівником, тому вимагали "підтримки" й уваги з його боку: Партійні працівники користувалися авторитетом, проте лише в тих випадках, коли були компетентними у своїй справі, діловими, освіченими, цілеспрямованими, грамотними, ерудованими, намагалися працювати для населення і допомагати йому [13].

"...Мій дідо, звичайний столяр, твердив, май на увазі – це нова буржуазія. Для нього повноваження партійних чиновників і їх образ завжди асоціювались з певними привілеями..." [26].

Поряд із ідеальним набором ділових якостей номенклатурників респонденти відзначали, що між ними й керівниками існувала глибока "прірва", тому звичайні жителі могли хіба що говорити про всі ті пільги і привілеї, якими користувалися "вищі чини" [28; 37; 45] і яких так бракувало звичайному населенню. Є. І. Супрун згадала, що працюючи у відділенні зв'язку зустрілася з позначками напроти магазинів "Берізка" і "Каштан" "населення не обслуговує" [40]. Жителі тодішньої УРСР сприймали ці привілеї як частину професійної діяльності, пов'язаної зі специфічним родом занять, хоча й обурювалися "чому їм все, а нам нічого?" [15; 24; 34; 43]. Нерідко респонденти коментували привілеї партійних керівників з насмішкою. Так, у їх пам'яті залишилася турбота партійних працівників про своє здорове харчування, що виявлялося в широкому асортименті продуктів на столі [29; 36; 46].

Про номенклатуру респонденти найчастіше згадували як про "закриту касту", яка не любила публічності. Коли звичайний громадянин хотів отримати земельну ділянку в районі, де знаходилися будинки партійних представників, йому не тільки не давали цього зробити, але й починали перевіряти, закидаючи, що він "шпигун" або ж "диверсант" [35].

Навіть "коли в тебе вже була земельна ділянка десь поблизу номенклатурних, то від вас не лише вимагатимуть знести дачу, навіть якщо вона нікому не заважає, вас ще й зроблять

винуватим, якщо ж вимагатимуть знести, наприклад другий поверх дачі, бо він нібито завдає шкоди природі, а ви цього не виконаєте, під приводом "рятування" природи, державні служби самі знесуть весь будинок, бо хоча і нікому він не заважає, однак "не дозволено" [32].

Багато інтерв'юерів зауважили, що номенклатурники відзначалися турботою про своє здоров'я, оскільки були впевнені, що надто перевтомлюються на роботі. Якщо ж сказати партійному працівнику, що він непогано виглядає, у відповідь можна було почути: "зовнішність оманлива..." [22; 28; 30; 33; 41].

Для партійних керівників створювалися спеціальні лікарні, а обладнання замовлялося з-за кордону разом із ліками (на вітчизняну техніку та препарати партійні лідери не покладалися) [14].

Це контрастувало з образом звичайних лікарняних відділень, де ліжками були заставлені коридори, медперсоналу не вистачало, а годували так, що без передач від рідних прожити було неможливо [39]. Для партійної еліти ж було спеціальне харчування, догляд та багато персоналу, окремі кімнати. Тогочасні медсестри згадують, що для них успіхом вважалося потрапити на роботу у відділення, у яких лікували партійних працівників [12].

Ось як характеризують "номери" для партійної номенклатури працівники тогочасних медичних закладів для партпрацівників: "напівлюкс вміщав кабінет і спальню, ванну кімнату, балкон, передпокій з виходом прямо на сходи, що були застелені доріжкою. У номері були м'які крісла, позолочені рамки, дорогоцінні статуетки, на стінах багато картин". Щодо "люксу", то ця лікарняна палата більше була схожа на величезну квартиру, інтер'єр якої заповнювали дорогий посуд, цінні люстри [18; 20; 29; 41]. Номенклатурні керівники у лікарняних палатах часто просто відпочивали. Зауважимо, що були спеціальні палати для тих, хто виліковувався та хронічно хворих; вони, зазвичай, знаходилися у заміських зонах відпочинку.

Респонденти згадують і про так звані "окремі пільги": чорні "Волги", спецзамовлення залізничних та авіаквитків, поза величезними чергами, окремі зали очікування в аеропортах, окремі вагони першого класу і літаки тощо [21].

З особливим захопленням респонденти розповідали про помешкання партійних і державних службовців. Прийнято у таких колах мати великі шафи заповнені книжками, причому не лише класиками марксизму, але і виданнями російських письменників, чи, навіть, рідко українських. Важко сказати чи читалися ці книги, чи були лише предметами інтер'єру. Щодо заміських будинків, то тут справа набагато серйозніша. Кругом будинків величезна стіна, залізні ворота, оточені охороною. Сам будинок розташований у глибині саду чи невеличкого лісочку і з вулиці майже не помітний. Сам будинок просторий та масивний. Внизу зали для прийомів, інтер'єр з найрізноманітнішого дерева, мармуру, дзеркал, люстри із гірського кришталю. На другому поверсі – великі кімнати, зверху – спальні [27].

Зауважимо, що книги, які знаходилися у бібліотеках партійних та державних чиновників, нерідко діставалися їм як "обов'язкові екземпляри" від видавництв. Утримання таких будинків відбувалося за рахунок державних коштів, у тому числі: охорона, штат обслуговуючого персоналу, водії. Працівників для обслуговування партійної номенклатури набирал спеціальний відділ кадрів, який ретельно їх перевіряв.

У громадській думці конструювання образу партійного керівника відбувалося на підставі того, про що можна було довідатися з газет, журналів чи розповідей інших громадян. Партійні чини уникали публічності й уміли приховувати своє життя від решти суспільства. Основну роль в оціночних судженнях грав особистий досвід після "зіткнення" з партійними працівниками, від ставлення функціонерів, навіть найнижчого рівня, до громадян, відомих прикладів суспільно-корисної діяльності чиновників. Відгуки звичайних громадян про партійних працівників зазвичай не носили конфронтаційний характер і відзначалися прагненням зрозуміти їх людські мотиви і якості. Певну напругу можна простежити лише в оцінці пільг і привілеїв партійної номенклатури, яких була позбавлена решта суспільства. На базі особистого досвіду деякі респонденти описували або занадто "ідеальний", або, навпаки, занадто критичний образ партійного працівника.

Доповнюють дослідження образу партійного працівника спогади українських дисидентів і правозахисників, які характеризували номенклатурників так: "...обмежені, вузькі, неосвічені, без будь-якого досвіду в справі пропаганди, ви, маленькі люди і самі не розумієте до чого прагнете, куди ведете народ" [82, с. 56].

Вони стверджували, що всі номенклатурні чини бігли від свого громадського обов'язку: "...біжать з лінії, тікають зі страху і по сліпоті..." [70, с. 100–101].

Виходячи з цього, можемо стверджувати, що образ партійного працівника, створений українською опозицією, насамперед базувався на сприйнятті партійного функціонера як явища чужого українській землі. Партійна номенклатура виступала у ролі аристократів, яких турбували лише власний добробут і кошти. Конструювання образу партійних чиновників українськими

дисидентами – це не лише інший бік загального образу номенклатурника, яка доповнює матеріали усної історії, це свого роду свідоме сприйняття осіб при владі, з якими їм доводилося безпосередньо стикатись, внаслідок чого й формувалися їх уявлення про всю партійну систему.

Образ партійного працівника в тогочасній українській художній літературі, хоча й був суб'єктивним, проте водночас впливав зі світогляду авторів, їх життєвого досвіду. Аналізуючи його, потрібно пам'ятати, що письменники мусили враховувати реалії радянської цензури. Діяльність партійної номенклатури літератори часто зображували сатирично, проте в центрі ставили проблеми людської гідності, порядності, професійної етики, показували номенклатурну бундючність, службову непорядність та збайдужіння до основ суспільного життя. Висміювали автори й кар'єристів-балакунів, підлабузників, які добилися портфелів не за знання й уміння, а за номенклатурними даними, дбали не про колектив, не про справу, а про власне виживання, щоб "дотримуватися лінії партії", це була відверта "показуха", а не робота [54, с. 32; 59, с. 134; 67, с. 126; 73; 77]. Ознакою літературних творів є також концентрація уваги читача на глибоких внутрішніх дилемах партійних працівників, складнощах життя з подвійною мораллю.

Таким чином, образ партійного працівника у радянській Україні 1970–1980-х років конструювався у чотирьох основних площинах. Радянський режим створив і утвердив образ "ідеального" керівника, що був наділений такими якостями, як компетентність, демократизм, всебічна освіченість, чесність, принципова "правильність". На практиці в основу кадрової політики партійно-державного керівництва було покладено бездоганність "анкетних" даних і приватні зв'язки. Часто це відкривало дорогу псевдофахівцям, які впевнено рухалися сходами адміністративної вертикалі. Іншими ознаками "наділяли" партійних керівників дисиденти і правозахисники: хабарники, крикуни гордовиті, маленькі люди, які не розуміють до чого прагнуть.

Образ партійного працівника у письменників був суб'єктивним, йому властиві негативні характеристики: фальшивість, жадоба влади, проте часто піднімаються проблеми внутрішніх дилем партійних службовців, проблеми вибору та підпорядкування системі. Основну роль в оціночних судженнях звичайних громадян відігравав особистий досвід від спілкування з партійними працівниками, проте загалом уявлення звичайних громадян не носили конфронтаційного характеру і відрізнялися прагненням зрозуміти їх людські мотиви і якості.

Список використаних джерел

1. Держархів Львівської обл., ф. 3, оп. 16, спр. 6, арк. 83.
2. Там само, спр. 14, арк. 53.
3. Там само, спр. 60, арк. 6.
4. Там само, спр. 65, арк. 245.
5. Там само, ф. 3, оп. 19, спр. 18, арк. 23–33.
6. Там само, спр. 22, арк. 16.
7. Там само, спр. 22, арк. 31–34.
8. Там само, спр. 63, арк. 340.
9. Там само, ф. 3, оп. 22, спр. 159, арк. 3–8.
10. Там само, ф. 3, оп. 34, спр. 122, арк. 78.
11. Там само, ф. 3, оп. 46, спр. 131, арк. 23.
12. Інтерв'ю з Бабій Є. Ф., 1938 р. н., записане у м. Добротрів Кам'янка-Бузького р-ну Львівської обл., 07. 03. 2011 р.
13. Інтерв'ю з Балицькою А. В., 1937 р. н., записане в м. Червоноград Сокальського району Львівської обл., 18. 09. 2011 р.
14. Інтерв'ю з Булат М. І., 1939 р. н., записане в м. Івано-Франківськ, 11. 10. 2011.
15. Інтерв'ю з Гайовим М. Г., 1945 р. н., записане у м. Львові 11. 09. 2011 р.
16. Інтерв'ю з Герасимовою Н. І. 194 р. н., записане у м. Рава-Руська, Жовківського району, Львівської області 17. 02. 2012 р.
17. Інтерв'ю з Гікало М. М., 1940 р. н., записане у м. Луцьк Волинської області 07. 07. 2011 р.
18. Інтерв'ю з Грубою Г. П., 1950 р. н., записане у с. Реклинець, Сокальського р-ну, Львівської області 28. 02. 2011 р.
19. Інтерв'ю з Дениченко М. М., 1937 р. н., записане у м. Львові 30. 01. 2011 р.
20. Інтерв'ю з Дорошком М. М., 1939 р. н., записане у м. Львові 17. 11. 2012 р.
21. Інтерв'ю з Загоруйко А. М., 1950 р. н., записане у с. Підгірці, Бродівського р-ну, Львівської області 08. 02. 2011 р.
22. Інтерв'ю з Зайцевою І. Ф., 1945 р. н., записане у м. Луцьк Волинської області 07. 07. 2011 р.
23. Інтерв'ю з Кобрином В. С., 1945 р. н., записане у м. Львові 17. 03. 2011 р.
24. Інтерв'ю з Кондратюком К. К., 1944 р. н., записане в м. Львові 02. 04. 2012 р.
25. Інтерв'ю з Куцином П. П., 1927 р. н., записане в с. Зимна Вода Пустомитівського р-ну Львівської обл. 21. 02. 2012 р.
26. Інтерв'ю з Луцьким О. І., 1955 р. н., записане у м. Львові 02. 04. 2013 р.
27. Інтерв'ю з Майнич В. П., 1929 р. н., записане у м. Львові 18. 03. 2011 р.
28. Інтерв'ю з Мухом І. С., 1949 р. н., записане в с. Бутини, Сокальського р-ну Львівської обл. 09. 05. 2011 р.
29. Інтерв'ю з Назаренком С. І., 1952 р. н., записане у м. Тернополі 04. 09. 2011 р.
30. Інтерв'ю з Панкевич Р. Р., 1949 р. н., записане у м. Великі Мости Сокальського р-ну Львівської обл. 19. 02. 2011 р.
31. Інтерв'ю з Петлярем Г. Ю., 1948 р. н., записане у м. Львові 27. 03. 2012 р.
32. Інтерв'ю з Петровським І. Г., 1942 р. н., записане в м. Рава-Руська 23. 02. 2012 р.
33. Інтерв'ю з Петровським О. М., 1939 р. н., записане у м. Тернополі, 04. 02. 2011.
34. Інтерв'ю з Себчук П. М., 1943 р. н., записане у м. Тернополі 04. 09. 2011 р.
35. Інтерв'ю з Сергієнком О. І., 1929 р. н., записане у м. Львові, 28. 03. 2012 р.
36. Інтерв'ю з Середою М. О., 1937 р. н., записане у м. Червонограді Сокальського р-ну Львівської обл. 27. 03. 2011 р.
37. Інтерв'ю з Сидорко В. В., 1955 р. н., записане у с. Бутини, Сокальського р-ну, Львівської обл. 01. 02. 2011 р.
38. Інтерв'ю з Сумик А. П., 1947 р. н., записане у с. Словіта Золочівського р-ну Львівської обл., 11. 02. 2011 р.
39. Інтерв'ю з Супрун В. М., 1927 р. н., записане в м. Івано-Франківську, 12. 10. 2011 р.
40. Інтерв'ю з Супрун Є. І., 1929 р. н., записане у м. Івано-Франківську 12. 10. 2011 р.
41. Інтерв'ю з Цибулько М. В., 1952 р. н., записане в с. Зимна Вода Пустомитівського р-ну Львівської обл., 20. 02. 2012 р.
42. Інтерв'ю з Черняком М. В., 1946 р. н., записане

у м. Львові 29. 01. 2012 р. 43. Інтерв'ю з Чуйкою В. І., 1939 р. н., записане у м. Червонограді Сокальського р-ну Львівської обл. 09. 10. 2011 р. 44. Інтерв'ю з Шелеп М. М., 1950 р. н., записане у м. Львові 18. 03. 2011 р. 45. Інтерв'ю з Шкарабурко О. Ф., 1949 р. н., записане у м. Львові 19. 03. 2011 р. 46. Інтерв'ю з Шпак І. П., 1943 р. н., записане у м. Червонограді Сокальського р-ну Львівської обл. 27. 02. 2011 р. 47. Коммунист Украины. – 1989. – № 6. – С. 15. 48. Комсомольська правда. – 28 августа 1991. – С. 4–6. 49. Партийная жизнь. – 1989. – № 11. – С. 79. 50. Правда Украины. – 14 декабря 1987. – С. 6. 51. Свободная мысль. – 1993. – № 7. – С. 58–69. 52. Страна и мир. – 1988. – № 3. – С. 12. 53. Айрапетов В. А. Динамика качественных характеристик административно-политической элиты СССР в "эпоху" Л. И. Брежнева: Историко-полит. анализ / В. А. Айрапетов // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя, 2008. – Вип. XXIII: Політична еліта в історії України. – С. 277–290. 54. Барка В. Жовтий князь / В. Барка. – Харків: Веста: Видавництво "Ранок", 2005. – 316 с. 55. Боднар Г. А. Львів. Щоденне життя міста очима переселенців із сіл (50–80-ті роки XX ст.): Монографія / Г. А. Боднар. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – 340 с. 56. Вишневский А. Высшая элита РКП (б) – ВКП (б) – КПСС (1917–1989): Немного статистики / А. Вишневский // Население и общество. – 1997. – № 21, сентябрь. – С. 38–44. 57. Восленский М. С. Номенклатура: Господствующий класс Советского союза / М. С. Восленский. – Москва, 1991. – 624 с. 58. Научные основы кадровой политики КПСС / А. Д. Горбул. – Киев: Выща школа, 1989 – 171 с. 59. Гончар О. Собор / О. Гончар. – Київ: Веселка, 1992 – 286 с. 60. Даугавет А. Б. Неформальные практики российской элиты (Апробация когнитивного подхода) А. Б. Даугавет // Полис. – 2003. – № 4. – С. 26–38. 61. Історія державної служби в Україні / [Авт. колектив: О. Г. Аркуша, О. В. Бойко, Є. І. Бородин, С. В. Віднянський, П. П. Гай-Нижник та ін.] / [Відп. ред. Т. В. Мотренко, В. А. Смолій; НАН України, Ін-т історії України; Голов. упр. держ. служби України]: У 5 т. – Київ: Ніка-Центр, 2009. – Т. 2. – 512 с. 62. Комуністична партія України в цифрах. – Київ, 1988. – 255 с. 63. Коржихина Т. П. Советская номенклатура: становление, механизмы действия / Т. П. Коржихина, Ю. Ю. Фигатнер // Вопросы истории. – 1993. – № 7. – С. 25–38. 64. Крыштановская О. В. Современные концепции политической элиты и российская практика / О. В. Крыштановская // Мир России. – 2004 – № 5 – С. 19–34. 65. Кузьменко Ю. Соціо професійний портрет партійно-радянської номенклатури УРСР у 1985–1991 рр. / Ю. Кузьменко // Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті. – Донецьк: ДНУ, 2008. – Вип. 6. – С. 379–391. 66. Лаас Н. Соціальна стратифікація радянського суспільства: концептуальні пошуки в англомовній історіографії др. пол. XX – поч. XXI ст. / Н. Лаас // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика. – Вип. 14. – С. 104–116. 67. Лісовий В. Відкритий лист до членів ЦК КПРС і членів ЦК КП України / В. Лісовий // Зоря. – № 8. – 1994. – С. 126. 68. Лозицький В. С. Політбюро ЦК Компартії України: історія, особи, стосунки (1918–1991) / В. С. Лозицький. – Київ, 2005. – 368 с. 69. Ляпоров Н. Школа партійної закалки / Н. Ляпоров // Коммунист. – 1975. – № 10. – С. 27. 70. Мороз В. Есеї, статті, документи / В. Мороз. – Мюнхен, 1975 – 288 с. 71. Мохов В. П. Эволюция региональной политической элиты России. 1950–1990 / В. П. Мохов. – Пермь: ПГТУ, 1998. – 256 с. 72. Нагайко Т. Ю. Методичні рекомендації з організації та проведення наукових досліджень з питань вивчення історичного минулого сільських населених пунктів засобами усної історії (для студентів історичних факультетів) / Т. Ю. Нагайко, А. О. Іваненко. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – 40 с. 73. Особливості творчості С. Олійника. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua>. 74. Панов П. В. Трансформации политических институтов в России: кросстемпоральный сравнительный анализ / П. В. Панов // Полис. – 2002. – № 6. – С. 9–10. 75. Пашин В. П. Кадры коммунистической номенклатуры: методы подбора и воспитания / В. П. Пашин, Ю. П. Свидиренко. – Москва: ГАСБУ, 1998. – 237 с. 76. Пихоя Р. Г. Советский Союз: история власти, 1945–1991 / Р. Г. Пихоя. – Новосибирск, 2000. – 309 с. 77. С. Олійник: поет на тлі епохи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pilipyurik.com>. 78. Сергієнко О. І. Сповідуюсь життям своїм / О. І. Сергієнко. – Львів: "Логос", 2009 – 305 с. 79. Траверсе О. "Правлячий клас" на початковому етапі демократичних змін в українському соціумі / О. Траверсе // Політичний менеджмент. – 2008. – Спец. вип. С. 69–81. 80. Траверсе О. Політичне лідерство як складова рушійних сил політичного розвитку / О. Траверсе // Політичний менеджмент. – 2007. – Спец. вип. – С. 88–96; Троянова Г. Жизнь и созидание / Г. Троянова. – Ужгород: "Карпати", 2009 – 381 с. 81. Хвостов М. Гласность в подборе и расстановке кадров / М. Хвостов // Партийная жизнь. – 1987. – № 2 – С. 17–20. 82. Чорновол В. Лихо з розуму (Портрети двадцяти "злочинців") / В. Чорновол. – Львів, 1991 – 157 с. 83. Чура В. Номенклатура Львівської обласної партійної організації КПУ як чинник наростання суспільного антагонізму / В. Чура // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / [За заг. ред. проф. І. С. Зуляка]. – Тернопіль, 2009. – Вип. 3. – С. 166–169. 84. Яцков В. А. Организация работы с номенклатурой партийных комитетов / В. А. Яцков // Проблемы партийного и государственного строительства. – Вип. 2. – Москва, 1982. – С. 133–139. 85. Carley M. [Review of] Roger R. Reese. Red commanders: A social history of the Soviet army officer corps, 1918–1991. Lawrence: University Press of Kansas, 2005. XIII, 315 p. [Europe-Asia Studies. – 2006. – Vol. 58, no. 3]. 86. Rigby T. H. Communist party membership in the USSR, 1917–1967. – Princeton: Princeton University Press, 1968. – 503 p.

Юлія Шелеп

ПАРТИЙНИЙ РАБОТНИК В УРСР В 1970 – НАЧАЛЕ 1980-Х ГОДОВ: МИРОВОЗЗРЕНИЕ, ПОВСЕДНЕВНАЯ ЖИЗНЬ И ОБРАЗ В ОБЩЕСТВЕННОЙ МЫСЛИ

В статье реконструировано повседневную жизнь партийно-советской номенклатуры в УССР в 1970-х – начале 1980-х гг. на основе материалов Государственного архива Львовской области, интервью, воспоминаний, прессы и художественной литературы. Проанализировано особенности делового и морально-этического образа представителя партийной элиты. Сочетание профессиональных и управленческих функций с историей повседневности позволило реконструировать целостный образ партийного функционера. Особое внимание уделено методам сравнения, сопоставления и обобщения для определения места партийной номенклатуры в общественно-политической жизни СССР, установления ее влияния на общество, изучения процесса формирования мировоззренческих ценностей и их соотношения с жизненными реалиями.

Ключевые слова: партийно-государственная номенклатура, номенклатурный аппарат, население УССР, партийный актив, самореализация.

Julia Shelep

PARTY OFFICIALS IN THE SOVIET UKRAINE IN 1970'S – BEGINNING 1980'S: IDEOLOGY, DAILY LIFE AND IMAGE IN PUBLIC OPINION.

The attempt to reconstruct the daily life of the Party and the Soviet nomenclature in the Ukrainian SSR in 1970s – beginning of 1980s on the basis of the State Archives of Lviv's region, materials of interviews, memoirs, press and literature was made in the article. In this paper examines the coverage of features of portrait descriptions, business, moral and ethical image of representative of the party elite. The thesis considers the combination of professional and management functions with everyday history, all of which allowed for the objectivity and integrity of the image of the party functionary. Special attention is given to methods of comparing, matching and synthesizing used to defining the place of the party nomenclature in the context of social and political life in the Soviet Union, to establish its impact on society and to trace the process of the ideological values formation and their correlation with life's realities.

Key words: party-state nomenclature, device of nomenclature, the population of the Ukrainian SSR, party activists, self-realization.

УДК 94(477.8)

Мар'яна Вепрів, Олег Малярчук

ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРИКАРПАТТЯ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

У статті проаналізовано основні структурні компоненти науково-технічного потенціалу – кадрові “кількісні і якісні” показники, висвітлено діяльність науково-дослідних підрозділів, подано характеристику пріоритетних науково-технічних досліджень західного регіону України.

Ключові слова: інтелігенція, інженер, освіта, кадри, спеціалісти.

Актуальність статті визначається тим, що складовою розвитку країни є її науково-технічний потенціал – сукупність усіх засобів науково-технічної діяльності та її ресурсів. Науково-технічний потенціал включає матеріально-технічну базу, наукові кадри та організаційно-управлінський сектор. Їх завдання впровадження в практику наукових знань, реалізація науково-технічної політики держави.

Історія розвитку економіки свідчить, що територіальне поєднання науки з розміщенням галузей виробництва сприяло вирішенню найактуальніших проблем суспільства. У цьому відношенні актуальним є напрацьований досвід Прикарпаття. Науковці та інженерно-технічні працівники досягли низки вагомих успіхів, особливо у хімічній та нафтогазовій галузях промисловості. Вони створили чимало новітніх перспективних зразків техніки, обладнання, приладів, які значно перевищували світові зразки, окреслили пріоритетні напрями подальших напрацювань.